

- платоспроможності підприємства // Вісник КНТЕУ. – 2005. – № 4. – С. 60–68.
6. Бондарева А. Кількісно-якісна оцінка ліквідності підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 11. – С. 50–56.
 7. Мицак О. В. Ліквідність як елемент фінансового управління діяльністю підприємства // Фінанси України. – 2003. – № 10. – С. 62–66.
 8. Федоренко В. Г., Прохода С. В., Чепінога В. І. Показники фінансової стабільності й інтенсивності використання капіталу підприємства // Фондовий ринок. – 2009. – № 19. – С. 18–22.
 9. Пахомов А. П. Некоторые методы оценки финансово-экономического состояния предприятия // Экономика и математические методы. – 2012. – № 1. – С. 57–66.
 10. Мних Е., Біленька Н. Оцінка фінансового стану підприємства за умов застосування методів точкової статистичної експертизи // Бух. Облік і аудит. – 2008. – № 2. – С. 27–31.
 11. Киселев А. П. Теория и практика современного бизнеса. – К. : ЛИБРА, 2010. – С. 91.
 12. Козацький В. П. Окремі питання зростання доходів держави і підприємств // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 11. – С. 50–56.
 13. Василик О. Д. Державні фінанси України. – К. : Вища школа, 2009. – С. 322.
 14. Коробов М. Я. Фінанси промислового підприємства. – К. : Либідь, 2011. – С. 15.

УДК 336.717:658.14/17.012

Кирилейза І.С.

*аспірант кафедри фінансів грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКУ

THEORETICAL ASPECTS OF THE STUDY OF THE ECONOMIC SUBSTANCE OF THE RESOURCE BASE OF THE BANK

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто та узагальнено сучасні трактування економічної сутності поняття ресурсної бази комерційних банків. Висвітлено авторське розуміння категорії «ресурсна база банку». Проаналізовано значення ресурсної бази банківської установи стосовно впливу на розвиток банківської системи та національної економіки загалом.

Ключові слова: банки, ресурсна база, банківські ресурси, ресурсний потенціал банку.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены и обобщены современные трактовки экономической сущности понятия ресурсной базы коммерческих банков. Освещены авторское понимание категории «ресурсная база банка». Проанализировано значение ресурсной базы банковского учреждения относительно влияния на развитие банковской системы и национальной экономики в целом.

Ключевые слова: банки, ресурсная база, банковские ресурсы, ресурсный потенциал банка.

ANNOTATION

The article reviews and summarizes modern interpretation of the economic notion of resource base of commercial banks. Author's understanding of the category of «resource base of the bank». Analyzed the value of the resource base of the banking institutions on the impact on the banking system and the national economy as a whole.

Key words: banks, resource base, bank resources, resource potential of the bank.

Постановка проблеми. У фінансово-кредитній сфері економіки України основне місце належить банківській системі, яка забезпечує перетікання ресурсів між різними секторами економіки, що істотно впливає на економічний розвиток країни.

Сьогодні проблема дефіцитності фінансових ресурсів набула особливої актуальності, важливим є процес формування ресурсної бази банків та нарощування її обсягів, покращення її структури та удосконалення тактики управління нею.

Сформована належним чином та достатня за обсягом ресурсна база банків є індикатором їх майбутньої прибутковості, підтримки адекватного рівня ліквідності та довіри зі сторони суб'єктів ринкових відносин. Нарощування ресурсної бази дозволяє задовольняти поточні потреби та потреби інвестиційного характеру господарюючих суб'єктів у фінансових ресурсах. Проте у період фінансової кризи в Україні постала пробле-

ма формування та використання банківських ресурсів. Прискорені темпи розвитку виробництва зумовили значний попит на кредити комерційних банків, що, в свою чергу, вимагає прискореного нарощування банківських ресурсів. Вирішення даного питання вимагає вдосконалення процесу формування ресурсної бази, а отже зумовлює необхідність його дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Питання сутності ресурсної бази банків були розкриті як вітчизняними, так і зарубіжними економістами. Значний внесок здійснили такі українські автори, як: М. Алексеєнко, О. Барановський, О. Васюренко, О. Дзюблюк, Ж. Довгань, А. Мороз, Л. Примостка, М. Савлук та ін.. Дослідженню банківських ресурсів багато уваги приділили і зарубіжні науковці, а саме: Г. Асхауер, Д. Дж. Карлсон, Д. Мак-Нотон, Д. Т. Кох, Ф. Синки, П. Роуз.

Метою дослідження є узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності понять «ресурсна база банків», «банківські ресурси» та формування на цій основі власного трактування даного поняття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ресурсна база банків – це фундамент діяльності будь-якого банку, тому розуміння економічної сутності банківських ресурсів, проблем пов'язаних з їх ефективним формуванням і використанням за цільовим призначенням, надзвичайно важливе для вітчизняних банків в умовах посткризового відновлення.

Ресурсна база банку – це комплексне поняття, що включає систему показників, які відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Для дослідження суті ресурсної бази банку доцільно здійснити аналіз суміжних понять, як «банківські ресурси» та «ресурсний потенціал банку».

У дослідженнях вітчизняних науковців поняття «банківські ресурси» трактують як сукупність власного капіталу і зобов'язань банку, які вони використовують для проведення активних операцій. В окремих працях під зобов'язаннями банків розуміють лише залучені ресурси або окремі елементи запозичення банками коштів. Однак не існує комплексної системи складових, які формують ресурси банку, що впливає на оцінку їх структури.

У економічній енциклопедії подано таке визначення: «банківські ресурси – сукупність коштів, які зна-

ходяться в розпорядженні банків і використовуються для проведення кредитних та інших операцій» [7, с. 110].

Зарубіжні вчені термін «ресурси банку» взагалі не використовують, оскільки таке поняття не розглядається як об'єкт самостійного дослідження. Вони трактують «банківські ресурси» через пасивні операції, суть яких полягає у залученні коштів вкладників, кредитуванні іншими банками, випуску цінних паперів власного боргу, а також здійсненні інших операцій, внаслідок яких збільшуються ресурси банку.

В деяких наукових працях під «ресурсною базою» розуміють кошти, що залучені до пасивів комерційних банків. Фактично відбувається ототожнення поняття «ресурсна база» та «банківські ресурси».

Незважаючи на велику кількість досліджень проблеми банківської діяльності в наукових працях немає однозначного тлумачення поняття «фінансових ресурсів банку». Особливо простежується суперечливість думок між українськими та західними економістами.

Термін «фінансові ресурси банку» у наукових роботах західних учених не застосовується. Так, Едвін Дж. Долан, Колін Д. Кемпбелл і Розмарі Дж. Кемпбелл, аналізуючи джерела грошових коштів банківської установи, вважають необхідним взяти до уваги пасиви банків, де відображаються депозити, позикові кошти та акціонерний капітал банку [8].

Тотожним є аналіз в науковій праці «Коммерческие банки» авторами якого є Е. Гілл Р. Коттер й Е. Рід, де зазначається, що для розуміння основ банківської справи перш за все, необхідно розглянути статті банківського балансу. Основні джерела грошових коштів наводяться як складові пасиву балансу, особливо зроблено наголос на питаннях, пов'язаних з управлінням пасивними операціями комерційного банку [9].

Англійські вчені Д. Полфреман і Ф. Форд категорію «фінансові ресурси банку» не використовують, але також акцентують увагу на пасивних операціях банків. Пасиви аналізуються в розрізі основних груп статей балансу банку як джерела коштів, які банк використовує в процесі здійснення своєї діяльності. Згадані економісти виділяють два основних джерела ресурсів: кошти власників (акціонерів) і вкладників [10].

Американський науковець П. Роуз розглядає пасиви й акціонерний капітал банку як сукупні кошти з відповідних джерел, які забезпечують банку необхідну купівельну спроможність для придбання активів. При цьому П. Роуз до пасивів банку зараховує лише депозити, що належать різним споживачам, і не депозитні запозичення на ринках грошей та капіталу; акціонерний капітал він розглядає як довгострокові кошти, вкладені власниками у банк.

Вітчизняні вчені (А. Мороз, М. Савлук) визначають, що: «ресурси банківських установ – це сукупність коштів, що є в них у розпорядженні та використовуються для проведення активних операцій» [3, с. 30].

М. Алексеєнко у монографії «Капітал банку» зазначає, що банківські ресурси – сукупність грошових ресурсів й виражених у грошовій формі матеріальних, нематеріальних та фінансових активів, що перебувають у розпорядженні банків і можуть бути використані ними для здійснення активних операцій та надання послуг» [1, с. 31].

Ж. Довгань вважає, що «банківські ресурси» – це акумульовані банком вільні грошові кошти господарюючих суб'єктів на умовах виникнення зобов'язань власності чи боргу для наступного розміщення на ринку задля одержання прибутку» [5, с. 4]. Дане визначення наголошує на акумуляції комерційними банками ресурсів господарюючих суб'єктів, проте одночасно не береться до уваги така вагома складова банківських ресурсів, як власний капітал банківської установи.

Банківські ресурси можна розглядати у двох аспектах, мікроекономічному (ресурси окремого банку) та макроекономічному (ресурси банківської системи в цілому).

Ресурси окремо взятої банківської установи – це кошти, які банк використовує у процесі своєї діяльності на комерційних засадах та відповідно до вимог регулятивних органів. Тобто банківські ресурси у мікроекономічному аспекті являють собою акумульовані банком кошти шляхом емісії пайових цінних паперів, одержані на основі кредитних відносин з іншими економічними суб'єктами та кошти внутрішньобанківського походження, а саме результати фінансової діяльності банку, які використовуються у процесі розміщення за визначеними банком напрямками для одержання прибутку, підтримання належного рівня ліквідності, зміцнення матеріально-технічної бази банківської установи тощо.

Розглядаючи у макроекономічному аспекті, під ресурсами розуміють – сукупність економічних відносин із приводу формування, розподілу і використання коштів усією банківською системою. Якщо ж детальніше, то це всі банківські ресурси країни, що використовуються для задоволення потреб домогосподарств, фінансування державних потреб, а саме бюджетного дефіциту, забезпечення інвестиційної діяльності, як для банків так і, для інших суб'єктів економічних відносин. Банківські ресурси при цьому, виступають важливою складовою економічного зростання в країні та структурної перебудови економіки.

Вчені-економісти В. Колесников та Л. Кролівецька під категорією «банківські ресурси» розуміють власний капітал банку, залучені та позичені кошти, які є в розпорядженні банку і використовуються при здійсненні активних операцій, тобто розміщення мобілізованих коштів для одержання достатнього прибутку.

Автор С. Павлюк погоджується з даним трактуванням, проте доповнює його тим, що комерційні банки не лише здійснюють активні операції, але й надають клієнтам широкий спектр послуг, за що отримують комісійний дохід. Рівень прибутковості банку повинен бути достатнім для формування резервів, виплати дивідендів акціонерам та розвитку банку.

Взявши до уваги напрацювання вчених-економістів та законодавчу базу, С. Коваль запропонував таке визначення: «фінансові ресурси комерційного банку – це сукупність власних, залучених та запозичених коштів, що перебувають у його розпорядженні й використовуються у процесі здійснення банківської діяльності» [11, с. 115].

У більшості підходів стосовно трактування категорій «банківські ресурси» та «ресурси комерційного банку» відбувається їх ототожнення, що на нашу думку є цілком правильно. Проте деякі науковці, а саме А. Єпіфанова, Н. Маслак, І. Сала вважають дані поняття різними за економічним змістом. «Ресурси банку» вони розуміють як «сукупність коштів, що знаходяться в розпорядженні банку та використовується ним для здійснення кредитних, інвестиційних та інших активних операцій», а при визначенні категорії «банківські ресурси» вони вважають, що «доцільно керуватися спеціалізацією конкретної банківської установи». Тобто, дані економісти стверджують, що термін «ресурси комерційного банку» ширший, ніж «банківські ресурси».

Стосовно «ресурсний потенціал банку», то можна зауважити, що він недостатньо висвітлений в економічній літературі вітчизняних і закордонних авторів. О. Васюренко та І. Федосик під поняттям «ресурсний потенціал банку» розуміють «сукупність всіх фінансових засобів банку, що перебувають у його безпосередньому розпорядженні, і засобів, які можуть бути

потенційно залучені банківською установою внаслідок проведення ефективної повномасштабної банківської діяльності або прирошені, або втрачені у разі здійснення активних операцій» [2]. Автори виділяють поточний ресурсний потенціал, представлений ресурсами банку, і загальний ресурсний потенціал, який складається з реальних фінансових ресурсів і потенційно можливих фінансових ресурсів банку [2].

З огляду на вищенаведене доцільно розглянути таке поняття, як «фінансовий потенціал банку». Фінансовий потенціал є складовою ресурсного потенціалу банківської установи. Під ним розуміє комплекс фінансових ресурсів та компетенцій, що є в розпорядженні банку та використовуються ним з метою забезпечення у майбутньому належного рівня фінансової стійкості, платоспроможності, ліквідності та інших показників фінансового стану.

Фінансовий потенціал є однією з головних складових ресурсного потенціалу банківської установи, поряд з матеріальними ресурсами, організаційно-управлінськими, технічними, інформаційними та просторовими.

Водночас фінансовий потенціал банку в собі містить ресурсну базу та перспективні фінансові надходження. Під «перспективними фінансовими надходженнями» розуміємо – потенційно можливі фінансові ресурси, які можуть бути залучені в результаті проведення активних операцій в майбутньому.

З огляду на вищенаведене можна стверджувати, поняття «ресурсний потенціал банку» набагато ширше, в порівнянні з ресурсною базою, оскільки основу ресурсного потенціалу банківської установи формує сама ресурсна база банку, поряд з іншими видами ресурсів.

Повертаючись до ресурсної бази, традиційним є розуміння її, як сукупності ресурсів, що знаходяться в обороті банківської установи. Дане трактування обґрунтовується тим, що грошові кошти, якими розпоряджається банк, є фінансовою основою його функціонування.

Проте під категорією «ресурсна база» можна розуміти також і сукупність ресурсів, що банк використовує для нарощування коштів. Тому аналізувати ресурсну базу можемо не лише з загальноприйнятої точки зору, як сукупності грошових коштів, що, є в розпорядженні банку але й більш широко, коли в категорію «ресурсна база банку» також включають і економічні і організаційні ресурси (мережа філій, кадровий потенціал банку, особливості матеріально-технічної бази), що здійснюють вплив на розвиток банківської установи, забезпечують належну конкурентоспроможність для банку та стимулюють надходження додаткових ресурсів.

В. Кисельов поняття трактує наступним чином: «ресурсна база комерційного банку – це той сукупний капітал, який утворюється в процесі проведення банківською установою політики збільшення власного капіталу та залучених коштів і застосовується при проведенні активних операцій для задоволення суспільних та власних інтересів» [6, с. 99].

Під «ресурсною базою» розуміють також – сукупність виведених з обігу коштів господарських суб'єктів і грошових доходів населення, які мобілізуються банком на умовах виникнення зобов'язання власності та боргу для наступного розміщення серед юридичних і фізичних осіб, яким необхідні банківські ресурси з метою одержання прибутку [4, с. 112].

М. Алексеєнко вважає, що поняття «ресурсна база» найбільш придатна для розроблення стратегічних засад формування банківських ресурсів, тоді як термін «банківські ресурси» відображає кошти, що фактично вже знаходяться у розпорядженні банків. Ідеться передусім про те, що термін «ресурсна база»

характеризує можливість залучення банками з грошового ринку коштів, які вже задіяні або ще не задіяні в банківському і грошовому обороті, що створює засади розширення банківської діяльності. Ресурсна база залежить, з одного боку, від масштабів грошового ринку, зокрема обсягу пропозиції грошей, а з іншого – від обсягів фінансування потреб держави, частки грошей у позабанківському обігу [1, с. 28].

На нашу думку «ресурсна база банку» це тотожне поняття до банківських ресурсів. Відповідно до ресурсної бази відносимо: власний капітал, залучені та запозичені кошти. З трактуванням авторів з приводу того, що до ресурсної бази доцільно відносити також і ті ресурси, які будуть мобілізовані в майбутньому, ми не цілком погоджуємось, оскільки вважаємо, що категорію «ресурсна база банку» доцільно застосовувати при аналізі та характеристиці, тих ресурсів, які є в розпорядженні банківської установи на певний фінансовий проміжок часу.

Як уже відомо, у банківській практиці ресурси комерційних банків поділяють на власні, залучені та позичені кошти. Власні кошти, чи капітал банку – це кошти, які безпосередньо належать банку. Вони складаються з статутного фонду банку та нерозподіленого прибутку, виконують в основному захисну функцію і мають порівняно невелику питому вагу в загальному банківському капіталі. Більшу частину ресурсів складають залучені та позичені кошти.

Значно краще зрозуміти сутність ресурсної бази банку можна здійснивши аналіз джерел її утворення, тобто структури.

На формування ресурсної бази комерційних банків впливає їх роль у фінансовій системі країни:

- як посередників на грошовому ринку;
- як суб'єктів економічних відносин, що здійснюють свою діяльність за високого рівня ризику фінансового характеру;
- як господарюючих суб'єктів, що здійснюють свою діяльність на комерційних засадах, тобто з метою одержання прибутку.

Зважаючи на це, банківські установи здійснюють формування своєї ресурсної бази таким чином:

1. Формують власний капітал для забезпечення економічної незалежності, виконання банком його фінансових зобов'язань.

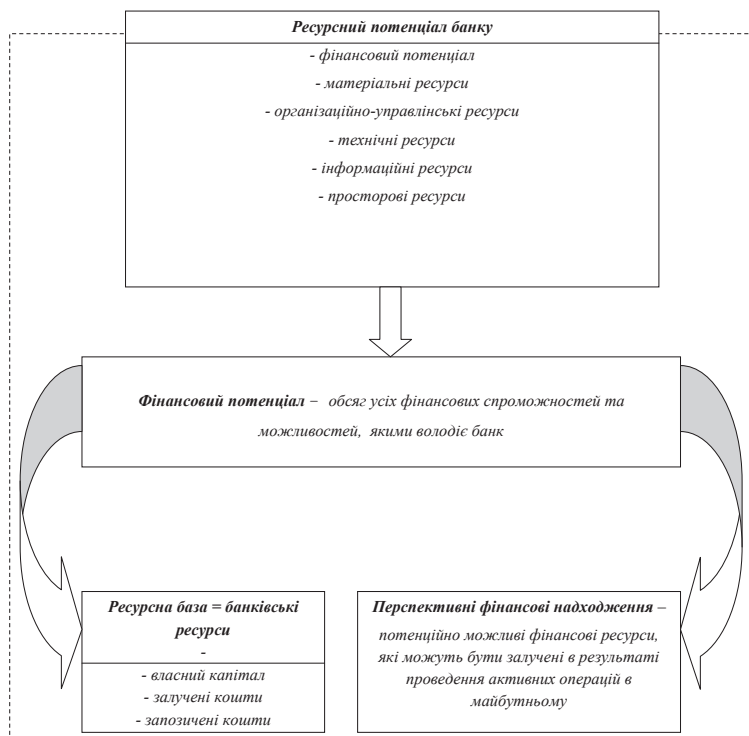
2. Здійснюють мобілізацію тимчасово вільних коштів і трансформують їх у капітал. Тобто залучають грошові кошти від фізичних та юридичних осіб, розміщують їх від свого імені, на власних умовах та свій ризик, відкривають та обслуговують банківські рахунки.

3. Здійснюють запозичення коштів, шляхом емісії та продажу боргових цінних паперів, отримують кошти у формі кредиту від НБУ та інших комерційних банків.

Результат проведених нами досліджень та узагальнень щодо розуміння сутності та взаємозв'язку понять «ресурсна база банку», «банківські ресурси», «фінансовий потенціал», «ресурсний потенціал банку» подано на рис. 1.

Формування ресурсної бази банків перебуває під впливом певних чинників – економічних, фінансових (рівень монетизації економіки, особливості податкової політики, пріорит інземних інвестицій в країні, діяльність небанківських фінансово-кредитних посередників, державне кредитування, кон'юнктура ринку, темпи економічного зростання тощо). На мікрорівні, тобто господарюючого суб'єкта істотно впливає загальний обсяг грошового обороту банку, величина прибутку, склад фінансових ресурсів тощо.

Велике значення у формуванні ресурсної бази банків відіграють заощадження домогосподарств, які, також акумулюються під впливом фінансових факторів, демографічних, політичних та соціальних.

Джерело: Розроблено автором.

Рис. 1. Взаємозв'язок понять «ресурсна база банку», «банківські ресурси», «фінансовий потенціал», «ресурсний потенціал банку»

Сьогодні формування ресурсної бази банків є одним із пріоритетних завдань для забезпечення економічного зростання країни. Банківський сектор повинен мати у розпорядженні достатній обсяг ресурсів для операцій пов'язаних з кредитуванням поточних потреб діяльності господарюючих суб'єктів, а також для стимулювання інвестиційної діяльності, утворення необхідних резервів і підтримки рівня ліквідності. Достатній обсяг ресурсів банку істотно впливає на рівень процентних ставок за активними та пасивними операціями.

На основі здійсненого аналізу різних підходів, як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, трактування поняття «ресурсна база банку» під нею розуміємо: сукупність усіх фінансових ресурсів, що знаходяться у розпорядженні банківської установи, і які використовуються для залучення ресурсів на внутрішньому та міжнародному фінансовому ринку з метою отримання прибутку, підтримання позитивного іміджу і високого рівня конкурентоспроможності, розширення обсягів активних операцій та підвищення потенціалу мобілізації фінансових ресурсів у майбутньому.

Висновки. Отже, в економічній літературі немає єдиного визначення ресурсної бази, однак, трактування вчених дуже схожі. Під поняттям «ресурсна база банку» розуміємо: сукупність усіх фінансових ресурсів, що знаходяться у розпорядженні банківської установи, і які використовуються для залучення

ресурсів на внутрішньому та міжнародному фінансовому ринку з метою отримання прибутку, підтримання позитивного іміджу і високого рівня конкурентоспроможності, розширення обсягів активних операцій та підвищення потенціалу мобілізації фінансових ресурсів у майбутньому.

Враховуючи зазначене вище, можна зробити висновок, що роль ресурсної бази в діяльності банківських установ є значною, оскільки від неї залежить успішність діяльності банків, рівень ринкової конкурентоспроможності банків, а також розвиток банківської системи країни загалом.

Через банківські установи фінансуються усі галузі економіки, організовується посередницька діяльність, здійснюється купівля-продаж цінних паперів та операції з довірчого управлінням майном. Тому від ефективності використання ресурсів комерційних банків істотно залежить стабільність і темпи розвитку національного господарства.

Зростання обсягів ресурсної бази банків сприятиме зміцненню банківської системи України загалом і є необхідною умовою переходу вітчизняної економіки на рівень розвитку країн із розвинутою ринковою економікою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алексеєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики : монографія / М. Д. Алексеєнко. – К. : КНЕУ, 2002. – С. 276.
2. Ресурсний потенціал комерційного банку / О. Васюренко, І. Федосік // Банківська справа. – 2002. – № 1. – С. 58–64.
3. Банківські операції : підручн. // А. М. Мороз, М. І. Савлук, Р. Б. Бок та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2000. – С. 95–106.
4. Мартинюк Ж. В. Ресурсна база комерційних банків // Фінанси України. – 1998. – № 11. – С. 112–114.
5. Довгань Ж. М. Ресурси комерційного банку: формування та управління : автореф. дис. кандидата економічних наук : 08.04.01/ Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – К., 2000. – 19 с.
6. Киселев В. В. Управление банковским капиталом (теория и практика). – М. : Экономика, 1997. – 256 с.
7. Економічна енциклопедія : у 3-х томах. – Т. 2 / Відп. ред. С. В. Мочерний. – К. : Академія, – 2002. – 848 с.
8. Долан Э. Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Э. Дж. Долан ; пер. с англ. В. Лукашевича и др. ; под общ. ред. В. Лукашевича, М. Ярцева. – СПб. : «Санкт-Петербург оркестр», 1994. – 496 с.
9. Коммерческие банки / [Рид Э., Коттер Р., Гилл Э. и др.]. – М. : СП «Космополис», 1991. – 501 с.
10. Полфреман Д. Основы банковского дела : учебник / Д. Полфреман, Ф. Форд ; пер. с англ. А. Дорошенко. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 622 с.
11. Коваль С. Л. Формування фінансових ресурсів комерційних банків / С. Л. Коваль // Фінанси України. – 2004. – № 7. – С. 110–115.